

Elinvoima- ja hyvinvointilautakunta

Päätöspäivämäärä 10.06.2026

Lahden kaupunki, Elinvoima- ja hyvinvointilautakunta, 10.06.2026

Valtuustoaloite: Painetun oppimateriaalin käytön mahdollistaminen Lahden lukioissa

934/00.01.01.03/2026

Asian valmistelija / lisätietojen antaja

Osaamisjohtaja Jyrki Rosti, p. 050 5597840

Päätös

Esittelijä

elinvoimajohtaja Laavi Elina

Päätösehdotus

Elinvoima- ja hyvinvointilautakunta päättää antaa vastauksenaan valtuustoaloitteeseen perusteluosassa esitetyn.

Perusteluosa

Kokoomuksen valtuustoryhmä ja 17 muuta valtuutettua jättivät 9.2.2026 seuraavan valtuustoaloitteen:

”Toisen asteen maksuttomuus on nostanut esiin pedagogisia, taloudellisia ja opiskelijoiden hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä opetuksen järjestämisessä. Lukion opetussuunnitelmassa korostetaan yksilöllistä tukea, hyvinvointiosaamista ja monipuolisia oppimisstrategioita. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että opetuksessa on mahdollista hyödyntää erilaisia oppimisen välineitä pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tällä hetkellä Lahden lukioissa opetus perustuu pääosin digitaalisiin oppimateriaaleihin, eikä opiskelijoille tarjota mahdollisuutta käyttää painettua oppimateriaalia. Digitaaliset aineistot ovat monessa tilanteessa hyödyllisiä, mutta painetulla materiaalilla on omat pedagogiset vahvuutensa, ja tietyissä oppiaineissa tai tilanteissa se voi olla digimateriaalia tarkoituksenmukaisempi oppimisen väline. Lahdessa on tällä hetkellä mahdollista suorittaa lukio koskematta koulutuksen aikana lainkaan fyysiseen kirjaan.

Tutkimusten mukaan painetusta materiaalista lukeminen voi tukea keskittymistä, syvällistä ymmärtämistä ja kokonaisuuksien hahmottamista. Lukukokemuksen fyysisyys voi helpottaa muistamista ja jäsentämistä verrattuna jatkuvaan ruudulta lukemiseen. Myös lukutaitoon ja oppimiseen liittyvät tutkimukset viittaavat siihen, että paperinen kirja tukee monien oppijoiden oppimisprosessia. Pitkäjänteinen lukeminen vahvistaa myös empatiaja tunnetaitojen kehittymistä.

Lasten ja nuorten hyvinvointia koskevissa kansallisissa suosituksissa on tuotu esiin digitaalisen median käytön vaikutuksia keskittymiseen ja hyvinvointiin. Vaikka suositukset on laadittu nuoremmille ikäryhmille, ne heijastavat laajempaa yhteiskunnallista keskustelua digitaalisten välineiden käytön määrästä ja laadusta sekä tarpeesta tasapainottaa ruutuaikaa muilla oppimisen ja työskentelyn muodoilla myös toisella asteella.

Lahden kaupungin strategia painottaa laadukasta oppimista, opiskelijoiden hyvinvointia, osallisuutta ja vastuullisia ratkaisuja. Näiden tavoitteiden näkökulmasta on perusteltua arvioida, miten oppimateriaalivalinnat tukevat pedagogista laatua, opiskelijoiden jaksamista ja opetuksen monimuotoisuutta.

Oppimateriaalien valintaan liittyy myös taloudellinen näkökulma. Digitaaliset oppimateriaalit perustuvat usein määräaikaisiin lisensseihin, kun taas painettu

oppikirja on kierrätettävissä ja tulee useamman käyttökerran jälkeen kokonaiskustannuksiltaan edullisemmaksi. Peruskoulussa oppikirjojen kierrätys on vakiintunut ja toimiva käytäntö, ja vastaavanlaista mallia on mahdollista hyödyntää myös lukioissa. Painettujen oppikirjojen käyttö ei edellytä, että jokaisella opiskelijalla olisi oma kirja, vaan oppiainekohtainen, rajattu kirjamäärä (esimerkiksi 120–150 kappaletta) mahdollistaa joustavan ja kustannustehokkaan käytön.

Lisäksi oppimateriaalien valinta on osa opettajan pedagogista vapautta. Opettaja tuntee oman oppiaineensa sisällölliset vaatimukset sekä opiskelijaryhmän tarpeet parhaiten, ja tämän asiantuntemuksen hyödyntäminen tukee opetuksen laatua ja vaikuttavuutta. Kyse ei ole digimateriaalien korvaamisesta, vaan vaihtoehtojen mahdollistamisesta pedagogisen harkinnan tueksi.

Edellä mainituin perustein Lahden Kokoomuksen valtuustoryhmä esittää, että kaupunki selvittää:

1. Kuinka monella ja minkä oppiaineiden opettajilla on halukkuutta käyttää painettua oppimateriaalia digimateriaalin sijasta tai sen rinnalla sekä millaisissa opetustilanteissa painettu materiaali koetaan pedagogisesti tarkoituksenmukaiseksi?
2. Onko opiskelijoilla tai opiskelijaryhmillä kiinnostusta tai tarvetta käyttää painettua oppimateriaalia tietyissä oppiaineissa tai jaksoissa, ja miten tämä tukee oppimista ja opiskelijoiden hyvinvointia?
3. Millaisia taloudellisia ja logistisia vaikutuksia painetun, kierrätettävän oppimateriaalin käytöllä olisi verrattuna nykyiseen digitaaliseen käytäntöön, huomioiden oppimateriaalien elinkaarikustannukset, kierrätys sekä rajatut kirjamäärät oppiainetta kohden?

4. Millainen kevyt ja nopea toimintamalli voidaan luoda, jolla opettaja voi pedagogisin perustein hakea lupaa painetun oppimateriaalin tilaamiseen, ja miten päätöksenteko voidaan toteuttaa selkeällä vastuunjaolla ja ilman tarpeetonta hallinnollista viivettä?

Selvitys toteutetaan kaupungin strategian, lukion opetussuunnitelman ja hyvinvointia koskevien suositusten mukaisesti siten, että sen perusteella voidaan tehdä päätös painetun oppimateriaalin käytön mahdollistamisesta lukioissa, ja että selvitys sisältää selkeän ehdotuksen toimintamallista, aikataulusta ja vastuista.”

Valtuustoaloitteessa nostetaan esille lukion opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumisen saavuttamisen edellytyksinä mahdollisuus hyödyntää erilaisia oppimisen välineitä pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla.

Aloitteessa viitataan tutkimuksiin, joiden mukaan painetusta oppimateriaalista lukeminen voi tukea keskittymistä, syvällistä ymmärtämistä ja kokonaisuuksien hahmottamista.

Esille tuodaan myös taloudellinen näkökulma, minkä mukaan painettujen oppikirjojen rajattu määrä (esimerkiksi 120–150 kappaletta) mahdollistaisi joustavan ja kustannustehokkaan käytön perusopetuksen mallin mukaan.

Lisäksi aloitteessa pidetään tärkeänä, että oppimateriaalien valinta on osa opettajan pedagogista vapautta. Opettaja tuntee oppiaineensa sisällölliset vaatimukset sekä opiskelijaryhmän tarpeet parhaiten.

Aloitteen mukaan digimateriaaleja ei olisi tarkoitus korvata, vaan mahdollistaa erilaisia vaihtoehtoja pedagogisen harkinnan tueksi.

Valtuustoaloitteessa pyydetään selvitystä neljään kysymykseen:

1) Kuinka monella ja minkä oppiaineiden opettajilla on halukkuutta käyttää painettua oppimateriaali digimateriaalin sijasta tai sen rinnalla sekä millaisissa opetustilanteissa painettu materiaali koetaan pedagogisesti tarkoituksenmukaiseksi?

2) Onko opiskelijoilla tai opiskelijaryhmillä kiinnostusta tai tarvetta käyttää painettua oppimateriaalia tietyissä oppiaineissa tai jaksoissa, ja miten tämä tukee opiskelijoiden hyvinvointia ja jaksamista?

3) Millaisia taloudellisia tai logistisia vaikutuksia painetun, kierrätettävän oppimateriaalin käytöllä olisi verrattuna nykyiseen digitaaliseen käytäntöön, huomioiden oppimateriaalien elinkaarikustannukset, kierrätys sekä rajatut kirjamäärät oppiainetta kohti?

4) Millainen kevyt ja nopea toimintamalli voidaan luoda, jolla opettaja voi pedagogisin perustein hakea lupaa painetun oppimateriaalin tilaamiseen, ja miten päätöksenteko voidaan toteuttaa selkeällä vastuunjaolla ja ilman tarpeetonta hallinnollista viivettä?

Aloitteen mukaan selvitys toteutetaan kaupungin strategian, lukion opetussuunnitelman ja hyvinvointia tukevien suositusten mukaisesti siten, että sen perusteella voidaan tehdä päätös painetun oppimateriaalin käytön mahdollistamisesta lukioissa, ja selvitys sisältää selkeän ehdotuksen toimintamallista, aikataulusta ja vastuista.

Nykytila

Opettajat käyttävät opetuksessaan pääasiassa digitaalista kustannettua materiaalia. Opetuksen tukena käytetään myös mm. monisteita, multimodaalisia materiaaleja (ääni, kuva, videot, noin ¾) sekä vihkotyöskentelyä.

Osa opettajista on tehnyt itse digitaalista opetusmateriaaleja O365-, Google Classroom- tai Moodle -ympäristöihin.

Painettuja oppimateriaaleja on mahdollista saada oppimisen tueksi osassa oppiaineita / opintojaksoja erityisopettajan kautta rajatusti (noin 5 painettua kirjaa / opintojakso).

Opintojaksojen kokeet, kuten myös ylioppilaskokeet tehdään digitaalisessa ympäristössä ja osa tehtävätyypeistä edellyttää digitaalisuutta.

Painetut oppimateriaalit eivät mahdollista esimerkiksi autokorjaavia tehtäviä, videota ja ääntä sekä samanlaista päivittyvyyttä kuin digitaaliset alustat.

Maaliskuussa 2026 Lahden kaupungin lukioiden opettajille ja opiskelijoille tehtiin oppimateriaalikysely valtuustoaloitteen pohjalta. Kyselyjen tulokset ovat liitteissä 2 ja 3.

Opettajien kyselyn yhteenveto

Kyselyn perusteella vain 5 % opettajista kokee, että voisi siirtyä käyttämään pelkästään painettuja oppimateriaaleja.

Selkeästi kannatetuin vaihtoehto on painettujen kirjasarjojen tarjoaminen luokkiin ryhmäkohtaiseen käyttöön. Kirjoja hyödynnettäisiin erityisesti oppituntien aikana.

Paperisten oppimateriaalien suurimmat hyödyt liittyvät teorian opiskeluun ja kertaamiseen. Sen sijaan tehtävälustoina sekä materiaalien jakamisessa digitaalisille ratkaisuille on selkeä tarve.

Painettujen oppimateriaalien hyöty korostuu erityisesti eriyttämisessä. Niitä pidetään tärkeinä opiskelijoille, joilla on lukemisen haasteita tai heikko kielitaito, mutta myös motivoituneille ja tavoitteellisille opiskelijoille. Nykyinen tarjonta ei täysin vastaa tarvetta.

Paperisten oppimateriaalien keskeiset hyödyt:

- Kokonaisuuksien helpompi hahmottaminen
- Vähäisempi kognitiivinen kuormitus verrattuna tietokoneen näyttöön
- Keskittymisen parantuminen, kun verkkoharhailu ja tekoälyn liiallinen käyttö vähenevät

Mahdollisia käytännön toteutustapoja:

- Kirjojen säilyttäminen luokkien kaapeissa helposti saatavilla
- Painettujen materiaalien käyttö erityisopetuksessa eriyttämisen tukena

Keskeiset haasteet:

- Kustannukset
- Logistiset järjestelyt
- Kahden rinnakkaisen materiaalimuodon hallinnan vaikeus
- Kaikki digitaaliset materiaalit eivät sovellu painettuina käytettäväksi

Opiskelijoiden kyselyn yhteenveto

Opiskelijat kokevat, että painettu oppimateriaali tukee keskittymistä, ymmärtämistä ja muistamista paremmin kuin digitaaliset materiaalit.

Kysyttäessä kumman oppimateriaalin opiskelijat valitsisivat mieluummin, merkittävää eroa ei saatu. Kyselyn perusteella nousee kuitenkin selkeästi esiin tarve painetulle oppimateriaalille digimateriaalin rinnalle. Tämä tarve korostuu erityisesti humanistisissa aineissa. Matematiikassa vastaukset jakautuvat tasan, ja kieliaineissa painetun oppimateriaalin etu on melko pieni.

Opiskelijat toivovat tasapainoa digitaalisten ja painettujen oppimateriaalien käytön välillä.

Aloitekysymys 1

Kyselyn perusteella vain 5 % opettajista voisi siirtyä käyttämään pelkästään painettuja oppimateriaaleja. Painetun oppimateriaalin käytön hyöty nähdään erityisesti teorian opiskelussa ja kertaamisessa sekä eriyttämisessä ylös- ja alaspäin.

Parhaana ratkaisuna esitetään painetun oppimateriaalin käytön mahdollistaminen digimateriaalin rinnalla.

Aloitekysymys 2

Opiskelijat kokevat, että painettu oppimateriaali tukee keskittymistä ja ymmärtämistä. Oppimistulosten näkökulmasta ero digitaaliseen materiaaliin verrattuna ei kuitenkaan ole merkittävä.

Opiskelijat toivovat tasapainoa digitaalisen ja painetun oppimateriaalin käytön kesken.

Oppiaineiden välillä on eroja: tarve painetulle materiaalille korostuu erityisesti humanistisissa aineissa.

Aloitekysymys 3

Kyselyiden tulokset ja toimintaympäristön reunaehdot huomioiden siirtyminen pelkästään painettuihin oppimateriaaleihin ei ole mahdollista eikä pedagogisesti perusteltua.

Yksinomaan painettuun materiaaliin siirtyminen olisi jonkin verran kustannustehokkaampaa huomioimatta logistiikkaan liittyviä kustannuksia. Kaikille opiskelijoille tarjottava hybridimalli tuottaisi minimissäänkin merkittäviä lisäkustannuksia.

Tarvittavien oppikirjojen määrää voidaan joillakin opintojaksoilla rajata, mutta se ei ole mahdollista kaikissa aineissa eikä kaikissa opintojaksoissa. Todellinen tarve on

merkittävästi suurempi mitä aloitteessa oli arvioitu, koska lukion toiminta perustuu viiteen periodiin ja osa opintojaksoista sijoittuu periodien yli.

Esimerkiksi englannin ensimmäiselle opintojaksolle tarvitaan yksin Gaudiassa 460 oppikirjaa (moduulit 1 ja 2) ja kolmannelle opintojaksolle 320 oppikirjaa jne.

Painettujen oppikirjojen kokonaismäärä kaikki vuositasot huomioiden olisi noin 1875. Pienimmästä tarpeesta esimerkkinä terveystieto, mihin tarvitaan ensimmäiselle opintojaksolle noin 180 oppikirjaa jne. Painettujen oppikirjojen kokonaismäärä kaikki vuositasot huomioiden olisi noin 445. Näissä luvuissa ei ole vielä huomioitu kaksi kertaa vuodessa ylioppilaskokeisiin valmistautuvien opiskelijoiden vaikutusta.

Puhtaan painetun oppimateriaalin malli tuottaisi myös merkittäviä logistisia haasteita. Mikäli siirryttäisiin pelkästään painettuun oppimateriaaliin, hankittavan oppimateriaalin tarve olisi esimerkiksi yksin Lahden lukio Gaudiassa karkeasti arvioiden 13 000. Kaikkiin aineisiin ei ole painettua oppimateriaalia saatavilla.

Aloitekysymys 4

Oppimateriaalit tilataan keskitetysti keväisin massahankintana, mikä on kustannustehokkaampaa kuin erillistilaukset. Tilattavien materiaalien tarve selvitetään ja ratkaistaan etukäteen ennen massatilausta.

Opiskelijat ja opettajat vaihtuvat periodeittain eri opintojaksoissa; vain ensimmäisen vuoden aikana on enemmän pysyvyyttä. Tästä syystä yksittäisten opettajien ei ole mahdollista tehdä omia pedagogisia oppimateriaaliratkaisuja, vaan yhteiset periaatteet sovitaan aineryhmittäin.

Mahdollisia toimintamalleja voisivat olla:

- a) Painetut oppimateriaalit luokkakohtaisessa käytössä

Painettuja oppimateriaaleja olisi saatavilla opetusryhmille luokkien kaapeissa. Opettaja voisi jakaa materiaalit oppituntien ajaksi. Koska saman opintojakson oppitunteja pidetään lukujärjestysteknisistä syistä samanaikaisesti eri luokkatiloissa, kirjasarjoja tulisi varata useampaan tilaan.

Mallin haasteena on se, että kaikissa luokissa ei ole mahdollisuutta varastointiin. Lisäksi opintojaksoja järjestetään useilla vuositasoilla, jolloin kirjoja jouduttaisiin hakemaan eri luokkatiloista ja palauttamaan käytön jälkeen. Tämä veisi aikaa opetukselta. Luokkatilat eivät myöskään välttämättä sijaitse lähellä toisiaan, sillä opiskelijamäärät ovat suuria ja saman aineen opetusta tapahtuu useissa tiloissa yhtä aikaa.

Kevyempi ja helpommin toteutettavissa versio tästä on, että tarjolla olevien erityisopettajan kautta jaettavien paperisten oppimateriaalien määrää lisätään erityisesti reaaliaineissa, missä hyöty nähtiin kyselyissä merkityksellisimmäksi.

b) Painetut oppimateriaalit kirjastolainauksena

Painettuja oppimateriaaleja olisi opiskelijoiden ja opettajien lainattavissa kirjastoista.

Yhteenveto

Tarve lisätä painetun oppimateriaalin käyttöä digitaalisten materiaalien rinnalle on tunnistettu. Siirtyminen yksinomaan painettuun oppimateriaaliin ei kuitenkaan ole mahdollista, koska digitaalisesta oppimateriaalista ei voida kokonaan luopua.

Painetun oppimateriaalin määrän lisääminen tuottaisi logistisia haasteita, jotka olisivat kohtuullisilla oppikirjamäärillä ratkaistavissa.

Ilman lisämäärärahaa painetun oppimateriaalin tarjonnan lisääminen nykyisessä budjettikehyksessä johtaisi opetustarjonnan supistumiseen ja ryhmäkokojen kasvuun. Mikäli kumpaankin lukioon hankittaisiin kerralla painettuja oppikirjoja

kahteen luokkatilaan niissä aineissa, missä painettua materiaalia on saatavilla, kustannusarvio olisi noin 140 000 €. Yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta Gaudiassa on tarve joissain opintojaksoissa useampaan kuin kahteen yhtäaikaiseen luokkatilaan. Kirjoja käytettäisiin tällöin vain oppitunneilla. Kirjojen uusiminen tulisi ajankohtaiseksi opettajien vaihtaessa oppimateriaalikustantajaa sekä opetussuunnitelman vaihtuessa.

Pienemmälläkin paperisten oppimateriaalien lisäämisellä on merkitystä eriyttämisen näkökulmasta.

Oppimistuloksiin oppimateriaalia enemmän vaikuttaa se, että opettajalla on riittävästi aikaa ohjata ja tukea opiskelijoita opetustilanteessa, mikä edellyttää ryhmäkokojen säilyttämistä kohtuullisina.

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto

Toimenpiteet

Lautakunta: kh

Kh: kv

Kv: ote lukiokoulutuspalvelut, Jyrki Rosti